

DOI: 10.33663/1563-3349-2020-87-159

С. Д. ГУСАРЕВ

СУЧАСНІ ВИМІРИ КАТЕГОРІЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ

Вихід у світ монографічного дослідження «Еволюція категорії «правова суб'єктність» (теоретико-прикладні засади)»*, виконаного В. А. Січевлюком, став змістовною, об'ємною та фундаментальною відповіддю на чисельні й складні питання, накопичені за декілька десятиліть у вітчизняній юридичній науці (як у загальній теорії права, так і у галузевих доктринах) щодо однієї із її ключових теоретичних абстракцій – категорії «правова суб'єктність». Цей концепт в юриспруденції широко використовується і теоретиками, і практиками, правосуб'єктність учасників правовідносин досліджується у судових слуханнях та вивчається у студентських аудиторіях, вона декларується визначальним атрибутом кожного суб'єкта права у академічній, енциклопедичній та навчальній літературі, володіння правосуб'єктністю визнається чинником, який творить власне правову особистість і людини, і народу в міжнародному праві, включаючи «Загальну декларацію прав людини» (у статті 6 якої вказано, що «кожна людина, де б вона не перебувала, має право на визнання її правосуб'єктності») тощо.

Водночас системних, методологічно вивіrenих, багатоаспектних, крос-секторальних, заснованих на об'ємному прикладному матеріалі, досліджень явища правової суб'єктності та, що

© *ГУСАРЕВ Станіслав Дмитрович* – доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, перший проректор Національної академії внутрішніх справ

* Еволюція категорії «правова суб'єктність» (теоретико-прикладні засади): монографія. Київ: Юридична думка, 2020. 462 с.

важливо, також категорії, у котрій пізнанням абстрагується та кристалізується її сутність, в юридичній науці України до виходу у світ названої вище монографії не існувало. Тому тема, обрана автором для цієї успішно здійсненої ним наукової розвідки, є, безумовно, актуальною та відповідає потребі послідовного розвитку фундаментальної та прикладної сфер правознавства у їх єдності.

Реалізуючи методологічну та практично-прикладну функції загальної теорії права, автор здійснив продуктивну спробу звести до єдиного теоретичного знаменника здобутки низки галузевих доктрин, кожна з яких, що цілком природно, концентрується на тих аспектах правової суб'єктності, котрі найбільшою мірою властиві її суб'єктам, залученим у безпосередню практику конкретних сфер правового життя. Доцільно відзначити, що у роботі, позначеній чіткою загальнотеоретичною спрямованістю, автор із великою повагою та, якщо можна так сказати, «теоретичною тактовністю» узагальнює галузеві напрацювання у сфері суб'єктивного у праві, що були проведені, зокрема, провідними представниками цивілістичної, адміністративної, господарсько-правової, міжнародно-правової та інших доктрин. Зокрема, у розділі 5 монографії бачимо ретельний аналіз специфіки публічної, приватної та приватно-публічної правосуб'єктності, вибудований на результатах дослідження того загального, сутнісного, атрибутивного, що властиве правосуб'єктності загалом та висвітлене у другому розділі книги. При цьому, що важливо, у родових, видових та різновидних диференціаціях правової суб'єктності її сутнісна тотожність не тільки не втрачається, а навпаки, як переконливо показує автор, шляхом еволюційного розвитку збагачується новими характеристиками і зв'язками та утворює надзвичайно різноманітне у своїх виявах сучасне правосуб'єктне середовище.

Слід відзначити продуманість викладу змісту та логічну виваженість структури монографії. Історіографічний сегмент книги за обсягом відповідає потребі зацікавленого читача зрозуміти ті конкретно-історичні етапи, які подолав допитливий людський розум у своєму прагненні опанувати проблему правосуб'єктності – первинні уявлення про правову суб'єктність, прикладні фіксації елементів правосуб'єктності в енциклопедії права, її світоглядно-теоретичне тлумачення у філософії права з кінця XVIII до середини XIX століття, та сучасний етап – теоретико-прикладне пізнання явища правосуб'єктності власне юридичною

наукою. Методологічні основи загальнотеоретичного дослідження правової суб'єктності розкриті в окремому підрозділі першого розділу, що дозволяє автору чітко і системно описати той методологічний інструментарій, послідовне використання якого при проведенні дослідження забезпечило цілісність та теоретичну глибину останнього.

Викликає повагу той факт, що в монографічному дослідженні увага автора постійно прикута до складних та раніше не артикульованих у вітчизняній юридичній науці питань гносеологічного спрямування, вирішення яких індивідуалізує книгу, насичує її новизною, забезпечує своєрідний авторський формат викладу. Зокрема, у підрозділі 2.3 (с. 133) дається дефініція категорії «правова суб'єктність» (автор визначає її як «задане об'єктивним правом предметне наповнення, зміст вольової форми під назвою «суб'єкт права»), описується її структура (сукупність елементів «правоздатність», «деліктоздатність» та «дієздатність»), виявляються прогностичні можливості цієї категорії, послідовне використання яких, на думку автора, з часом дозволить загальній теорії права утворити новий розділ – теорію правової суб'єктності (с. 131).

Третій розділ є центральним та найбільш об'ємним у книзі. У ньому автор дає систему значущих диференціацій цього правового явища і, що слід відзначити особливо, розробляє систему понять, застосування яких дає змогу ідентифікувати сутісну визначеність того чи іншого роду і виду правосуб'єктності, а саме: поняття універсальної, спеціальної та виключної правосуб'єктності, незавершеної і комплексної правосуб'єктності; розкриває зміст і теоретичне значення поняття складної правової суб'єктності тощо.

Безумовним позитивом монографії є її акцент на динамічному аспекті явища правової суб'єктності та його категоріально-понятійного відображення. Змінність явища правової суб'єктності, а також його теоретичних репродукцій автор кваліфікує як їх іманентну характеристику, зумовлену динамічною основою власне суб'єктивного і у праві, й загалом у соціумі. Поряд із цим, віддаючи данину темі дослідження, в окремому розділі книги (п'ятому) викладено загальнотеоретичний, із залученням об'ємного прикладного матеріалу, опис загальних динамічних характеристик правової суб'єктності як явища права. Також розкрито низку понять, що є методологічним інструментарієм дослідження динаміки правосуб'єктних змін, що розгортається

також на рівні індивідуального суб'єкта права. Зокрема, зафіксовано послідовність етапів від виникнення до припинення індивідуальної суб'єктності. Розкрито питання про динаміку обсягу індивідуальної правової суб'єктності абстрактного суб'єкта права (при цьому виклад узагальнень супроводжується поданням значного та цікавого ілюстративного матеріалу, що характерно для монографії в цілому).

Прагнення автора надати результатам проведеного ним дослідження прагматичного виміру реалізоване в останньому розділі монографії, присвяченому правосуб'єктності об'єднань осіб (простих товариств, об'єднань підприємств, холдингових компаній тощо), складній правосуб'єктності адміністративно-територіальних утворень і держави, а також питанню щодо правосуб'єктної індивідуалізації органів управління юридичних осіб. Погляд автора на низку опрацьованих ним проблем є новим та, очевидно, послугує поштовхом до активізації наукової дискусії у цьому напрямку.

Наступний поступ у сфері досліджень категорії «правова суб'єктність» може бути забезпечений автором через більше широке залучення до їх прикладної бази законодавства ЄС, США та інших країн, а також шляхом здійснення компаративного аналізу ідей про правову суб'єктність провідних представників сучасної зарубіжної юриспруденції.

Підсумовуючи, відзначимо, що монографія В.А. Січевлюка «Еволюція категорії «правова суб'єктність» (теоретико-прикладні засади)» є завершеним, актуальним, змістовним та методологічно коректним науковим дослідженням. Його характерна ознака – спрямованість на поєднання теорії та практики, сполучення фундаментальної науки із прикладними реаліями правової дійсності. Напрацювання та висновки автора містять значний елемент наукової новизни, є сучасними, потрібними, очікуваними.

Ознайомлення із цією книгою, безумовно, буде корисним представникам академічної науки, службовцям, залученим до виконання функцій держави та місцевого самоврядування, юристам-практикам, викладацькому корпусу та студентству вищих закладів освіти, а також усім тим зацікавленим читачам, які цілеспрямовано прагнуть здобути та ефективно застосувати сучасні юридичні знання.